

ОТНОСНО ДЕФИНИЦИЯТА НА ДОГОВОРА ЗА ТЕКУЩА СМЕТКА

Благой Златанов

ABOUT THE DEFINITION OF CURRENT ACCOUNT CONTRACT

Blagoy Zlatanov

Abstract: *Under a contract for current account two persons, where at least one of them is a merchant, may agree the amounts receivable and payable ensuing from their mutual relations to be kept under one account, which shall be periodically settled.*

Key words: *contract for current account, merchant, amounts, mutual relations.*

Договорът за текуща сметка (ДТС) е правен институт с относително дълга история. През втората половина на XIX век, в Германия, ДТС (Laufende Rechnung, Kontokorrent или Kontokorrentvertrag) е уреден в Allgemeines Deutsches Handelsgesetzbuch (ADHGB)¹ от 1861 г. (вж. § 291 ADHGB, § 294 ADHGB). Значението на тази уредба за нас е особено голямо, тъй като тя, посредством унгарския Търговски закон от 1875 г. (вж. § 285 УТЗ, § 287 УТЗ), е възприета в стария ни ТЗ от 1897 г. (отм.) – вж. чл. 302 и чл. 303 ТЗ (отм.). Поради тази причина ДТС може да се определи като един от класическите търговски договори, т. е. като един от сравнително старите договорни типове² на jus mercatorum. През периода 1897 г. – 1951 г. текущата сметка се налага като специфична форма на опростяване и улесняване на трайните отношения между търговците.

В исторически аспект е необходимо да се отбележи, че търговските термини контокорент (итал. – conto courant) и салдо (итал. / л. – saldo) имат италиански произход. Именно през италианския период от развитието на търговското право (след XI век) те се създават като търговскоправни

категории (в италианските градове-републики – Венеция, Генуа и Флоренция). Италианският търговски кодекс от 1882 г. е уреждал подробно контокорентния договор³, като понастоящем в Италия е налице единство на частното право⁴, тъй като търговскоправната материя е инкорпорирана от Италианския граждански кодекс (ИтГК).

Научното изследване има за цел детайлно да изясни легалното определение на ДТС (контокорентния договор), чиято правна уредба отчита необходимостта от рационалност и опростеност на търговския оборот в условията на пазарно ориентираната икономика (пазарната икономика).

Терминът „текуща сметка“ в търговското право има значително по-тясно съдържание в сравнение с неговото икономическо и разговорно съдържание. По смисъла на търговското ни законодателство текущата сметка (контокорентът) има специфично значение. Затова при решаването на конкретен частноправен казус следва да установим какво разбиране е вложено в понятието „текуща сметка“.

Съдебната ни практика не е изяснила (осветлила) отношението при договора за текуща

¹ Вж. **Fleischer, H.** Handelsgesetzbuch mit Einführungs, 57. Auflage, München, 2015, Einführung I (1.), s. IX.

² Така **Голева, П.** Търговско право, кн. II. Търговски сделки, четвърто преработено и допълнено изд., С., 2012 (по-нататък: Голева, П. Търговско право II. четвърто изд.), с. 273.

³ Вж. **Шершеневич, Г. Ф.** Учебник торгового права, седьмое изд., Москва, 1914, с. 243.

⁴ Вж. **Стефанов, Г.** Търговско право. Обща част, трето допълнено и актуализирано изд. В. Търново, 2016, с. 34.

сметка (ДТС). На практика липсва актуална съдебна и арбитражна практика по повод контокорентния договор, който има значително приложение в пазарната практика. При действието на отменения ТЗ от 1897 г. старият ВКС е реализирал и доразвил в решения изразената по несъвършен начин в разпоредбите на чл. 282, ал. 2, чл. 302 и чл. 303 ТЗ (отм.) изключително пестелива и недостатъчна уредба на ДТС⁵, като тези квазипозитивни разрешения следва да бъдат възприети при прилагането и на действащото търговско законодателство. Вж. напр. Р. № 255 от 27.05.1922 г. по гр. д. № 85 / 1921 г. ВКС, II г. о.⁶, Р. № 869 от 30.06.1932 г. ВКС, II г. о.⁷, Р. № 320 от 14.04.1938 г. по гр. д. № 526 / 1936 г. ВКС, II г. о.⁸, Р. № 390 от 10.05.1938 г. по гр. д. № 633 / 1936 г. ВКС, II г. о.⁹, Р. № 762 от 26.11.1938 г. по гр. д. № 979 / 1936 г. ВКС, IV г. о.¹⁰

Легалното определение на ДТС е установено от законодателя чрез разпоредбата на чл. 419, ал. 1, изр. 1 от Търговския закон (ТЗ)¹¹. Съгласно този текст „с договора за текуща сметка две лица, поне едното от които е търговец, може да се уговори, вземанията и задълженията, породени от взаимните им отношения, да се водят в една сметка, която се приключва периодично“.

Този законов текст, макар и ясен по смисъл, е нестилистичен и търпи критика по отношение на стил и редакция. След израза „с договора за текуща сметка“ явно по погрешка е изпусната думата (предлога) „между“. Освен това чл. 419, ал. 1, изр. 1 ТЗ се нуждае от поправително тълкуване, защото в изречението е включена една излишна запетая (след думата „уговори“). Логи-

ческото тълкуване налага чл. 419, ал. 1, изр. 1 ТЗ да се схваща, в смисъл че „с договора за текуща сметка между две лица, поне едното от които е търговец, може да се уговори¹² вземанията и задълженията, породени от взаимните им отношения, да се водят в една сметка, която се приключва периодично“.

От друга страна, следва да се посочи, че законодателят ни изцяло се е съобразил с правилото, че чужди думи и изрази могат да се използват в нормативните актове само ако са станали трайна съставка на българския език или не могат да се заменят с български със същия смисъл¹³, като в заглавието на глава XXVIII и в текста на разпоредбата на чл. 419, ал. 1, изр. 1 ТЗ удачно е употребил израза „договор за текуща сметка“, а не контокорентен договор (contratto di conto corrente – от итал., contrat de compte courant – от фр., contrato de cuenta corriente – от исп.).

В немската литература, и с оглед редакцията на § 355, ал. 1 Handelsgesetzbuch vom 10. Mai 1897 (HGB)¹⁴, се приема, че „при текущата сметка или договора за текуща сметка (Kontokorrent или Kontokorrentvertrag) две лица, от които поне едното трябва да бъде търговец, се съгласяват:

а) паричните искания на двете страни, които биха възникнали помежду им през течение на известен период време, да не се изплащат поединично – всяко искане отделно – ами

б) всички тия искания, доколкото се покриват, да се погасяват без плащане в края на периода и

в) да може да бъде потърсена само свръхразликата от исканията (saldo), която би се оказала в тоя момент в полза на едната страна“.¹⁵

⁵ Герджиков, О. Търговски сделки, четвърто преработено и допълнено изд., С., 2015 (по-нататък: Герджиков, О. Търговски сделки, четвърто изд.), с. 271, където се отчита, че по стария ТЗ (от 1897 г.) ДТС е нямал цялостна (к. м. – Бл. Зл.) уредба.

⁶ Публ. в „Решения и определения на ВКС, граждански отделения за 1922 – 1923 г.“, С., 1923, с. 87 – 88 и с. 289.

⁷ Вж. Цукев, Г. Съдебна практика, Книга IV 1931, 1932 г., С., 1936, с. 1065 – 1066.

⁸ Публ. в „Решения и определения на ВКС, граждански отделения и общо събрание“, т. I, С., 1938, с. 366 – 367.

⁹ Пак там, с. 383 – 384.

¹⁰ Пак там, с. 1062 – 1065.

¹¹ Владимирив, Ив. Търговско право, седмо преработено и допълнено изд. С., 2008 (по-нататък: Владимирив, Ив. Търговско право), с. 445.

¹² Герджиков, О. Търговски сделки. Книга по част трета на Търговския закон, трето преработено и допълнено изд. С., 2008 (по-нататък: Герджиков, О. Търговски сделки, трето изд.), с. 229. Също Герджиков, О. Търговски сделки, четвърто изд., с. 271.

¹³ Павлова, М. Гражданско право. Обща част, второ изд., С., 2002 (по-нататък: Павлова, М. Гражданско право), с. 154 infra – 155.

¹⁴ Fleischer, H. Handelsgesetzbuch mit Einföhrungs, 57. Auflage, München, 2015, s. 155. Schuster, A. The German Commercial Code, London, 1911, p. 170 – 171.

¹⁵ Козак, К. Учебник по Търговско право (превод от немски – Цв. Пупешков), т. I, С., 1920 (по-нататък: Козак, К. Търговско право), с. 357. Cosack, K. Lehrbuch des Handelsrechts, 7. Auflage, Stuttgart / Bonn, 1910, § 88, s. 350. Cosack, K. Lehrbuch des Handelsrechts, 6. Auflage, Stuttgart, Verlag von Ferdinand Enke, 1903, § 69, s. 306.

Следва за пълнота да се акцентира на положението, че българският законодател, възприемайки принципно германските търговскоправни разрешения по отношение на текущата сметка, не е довел рецепцията докрай. Към прецизността на рецепцията също могат да се отправят известни забележки.

В търговскоправната литература се застъпват две становища относно дефиницията на ДТС и по-точно относно взаимните задължения на страните по контокорентния договор (чл. 419, ал. 1, изр. 1 ТЗ).

Според първото становище, в търговските книги се открива текуща сметка, по която хронологически се записват взаимните парични задължения на страните по ДТС.¹⁶ От сравнителноправна гледна точка (sic § 355, ал. 1 HGB, чл. 856 от Гражданския и търговски кодекс на Тайланд), а и с оглед социално-икономическите условия у нас, това разбиране като че ли е безспорно. Парите, респ. паричните задължения, имат най-голямо практическо значение за търговскоправния живот. Парите са универсално средство за разплащане.¹⁷

Според второто становище, взаимните задължения на страните по ДТС следва да са изразени или в пари или в други заместими вещи.¹⁸

По мое мнение правилно е второто становище, тъй като в търговската практика принципно могат да се сключват договори за текуща сметка, при които страните записват взаимните си задължения, изразени в други еднородни единици, различни от парите (т.е. в друг еквивалент).

Обезценяването на парите (инфлацията) и свързаната с това несигурност в търговския оборот биха могли да се преодолеят от търговците чрез установяване на взаимните им задължения в други единици, различни от парите. Напр. други заместими вещи (различни от парите). Еднород-

ността на взаимните задължения е предпоставка за воденето на текущата сметка и за записването им *a conto*. De lege lata липсва ограничение взаимните еднородни задължения на контрахентите по ДТС да бъдат само и единствено парични. Рискът (*periculum*) от обезценяването на парите предполага или поне оправдава страните по ДТС да приложат като техника за защита от инфлацията уговорки, по силата на които вземанията и задълженията, породени от взаимните им отношения, да не са парични.

ДТС може да се дефинира като търговска сделка, притежаваща седем характерни белега:

а) на първо място, при ДТС, по дефиниция, поне една от страните по него трябва да е търговец.¹⁹ Следва обаче за пълнота да се отбележи, че според чл. 856 от Гражданския и търговски кодекс на Тайланд (ГТК на Тайланд) липсва изискване поне едното от двете лица по текущата сметка да е търговец. Българският законодател стриктно, поне в това отношение, е възприел решението, установено в § 355, ал. 1 HGB, поне едната страна по контокорентния договор да има търговско качество.

б) на второ място, нашият ТЗ не урежда ДТС като абсолютна (обективна, основна) търговска сделка (вж. чл. 1, ал. 1 ТЗ и чл. 286, ал. 2 от с. з.). В ТЗ по правило²⁰ е дадена уредба на сделките, посочени в чл. 1, ал. 1. ДТС не е посочен в изброяването на абсолютните (обективните) търговски сделки, което е изчерпателно²¹. При ДТС обаче, по дефиниция, поне една от страните по него трябва да е търговец (чл. 419, ал. 1, изр. 1 ТЗ, срвн. § 355, ал. 1 HGB). Това *per usum* (на практика) означава, че ДТС е търговска сделка, нормативно уредена в част III на ТЗ, т. е. сделка на *jus mercatorum*, която е специфичен (отличителен) институт на търговското облигационно

¹⁶ Герджиков, О. Търговски сделки, трето изд., с. 229. Също Герджиков, О. Търговски сделки, четвърто изд., с. 271. Вж. и Стефанов, Г. Търговско право, т. II, Отделни видове търговци. Отделни видове търговски сделки. Търговска несъстоятелност, В. Търново, 2005, с. 270. Джидров, П. Коментар на Търговския закон, За търговските сделки, т. IV, част I, фототипно изд., С., 1994 (по-нататък: Джидров, П. Коментар), с. 1211 и с. 1219. Козак, К. Търговско право, с. 357.

¹⁷ Павлова, М. Гражданско право, с. 403.

¹⁸ Владимиров, Ив. Търговско право, с. 446. Кацаров, К. Систематичен курс по българско търговско право, четвърто изд., С., 1990, с. 524.

¹⁹ Вж. вместо (преди) всички Герджиков, О. Търговски сделки, четвърто изд., с. 271 и с. 342.

²⁰ За съжаление законодателят ни не е последователен в това отношение – вж. глава XXXVII ТЗ (чл. 605–606а).

²¹ Герджиков, О. Търговски сделки, четвърто изд. с. 28. Александър Иванов приема, че изброяването в чл. 1, ал. 1 ТЗ е замислено като изчерпателно, като изключение се прави в т. 13 относно услугите. Вж. Иванов, Ал., Р. Илиева. Курс по търговски сделки и несъстоятелност. С., 2013, с. 13.

право. Ако се изразя с думите на проф. Огн. Герджиков – „посоченото деление на търговските сделки на обективни (абсолютни), субективни (относителни) и презумптивни е необходимо с оглед намирането на *демаркационната линия* (к. м. – Бл. Зл.) между гражданскоправните и търговските сделки“²², то ДТС е рожба на търговското право, т. е. *демаркационната линия* е преодоляна още с „раждането“ (появата) на текущата сметка като инструмент за улесняване на търговскоправните (икономическите) отношения и в частност на търговията. Разпоредбите за търговските сделки винаги се прилагат и за двете страни по ДТС (ако, разбира се, не следва друго от закона). По мое мнение, в действащия ТЗ се усеща в две насоки липсата на правилото, закрепено в чл. 282, ал. 2 ТЗ (отм.). Според посочения текст от стария ни ТЗ (отм.) текущите сметки се считат по отношение на нетърговци за търговски сделки само тогава, ако произхождат от търговски операции. На първо място, *per argumentum a contrario* от чл. 282, ал. 2 ТЗ (отм.) текущата сметка е безусловно търговска сделка за (спрямо) търговеца и е недопустимо последният да доказва, че дадена сделка не се отнася до търговията му.²³ На второ място, по старото ни търговско право текущата сметка се е считала за търговска сделка спрямо нетърговеца само ако произхожда от търговски операции (разбират се такива манипулации, които са присъщи на търговията²⁴).

в) на трето място, при ДТС хронологически се записват взаимните парични задължения на контрагентите (такова е доминиращото становище в търговскоправната наука). По мое мнение, в текущата сметка могат да се записват и взаимни еднородни задължения, които не са парични, а са изразени в заместими вещи (различни от парите).

г) на четвърто място, при ДТС, вместо повтарящи се плащания, периодично *ex lege* се извършва само прихващане²⁵ (*compensatio*).

д) на пето място, ДТС е договор с продължително изпълнение²⁶, като може да бъде сключен

с *определен срок* (*dies certus*) или за *неопределен срок* (т. е. без определен срок, безсрочен, *dies incertus*).

е) на шесто място, ДТС по принцип може да бъде прекратяван едностранно преди изтичането на установения в него срок (срвн. и чл. 859 ГК на Тайланд, § 355, ал. 3 HGB, които разпоредби могат да се използват при тълкуването на текста на чл. 419, ал. 3 ТЗ).

ж) на седмо място, рискът (*periculum*), свързан с обезценяването на парите, се носи от страната, в полза на която е крайният остатък (излишъкът).

Във Франция текущата сметка (*compte courant*) се определя като „счетоводна сметка, която се използва при търговските и финансовите сделки и отразява взаимните делови отношения на лица, които се споразумяват да слоят произтичащите от тези отношения вземания и задължения в едно салдо под единен режим“.²⁷ Френската практика е възприела т. нар. ретрограден метод за изчисляване на лихвите и намиране на салдото по текущите лихвени²⁸ сметки. При ретроградния метод лихвените дни се броят от вальора на операцията (т. е. от датата, от която започват да текат лихвите по една сума, отразена в сметката) до най-ранния падеж, наречен епоха.²⁹

ДТС е категория (институт) на търговското право, която е възникнала в практиката в резултат на развитието и усложняването на икономическите отношения. От тази гледна точка евентуален опит договорът за текуща сметка (ДТС) да се инкорпорира в гражданскоправна кодификация би бил неудовлетворителен и изначално обречен. В този ред на мисли, понятието за контокорента може да се посочи като една от причините за наличието на отделно търговско законодателство и същевременно като пречка за инкорпорирането му в обща гражданска кодификация. Именно по тази причина в новия Граждански кодекс на Руската федерация (ГК РФ) контокорентният договор

²² Герджиков, О. Търговски сделки, четвърто изд., с. 31.

²³ Джидров, П. Коментар, с. 1145 – 1146.

²⁴ Джидров, П. Коментар, с. 1146.

²⁵ Герджиков, О. Търговски сделки, четвърто изд., с. 301 и с. 272.

²⁶ Голева, П. Търговско право II, четвърто изд., с. 276.

²⁷ Корню, Ж. Юридически речник, осмо прераб. и допълн. изд., С., 2004, с. 269.

²⁸ Хаджиев, Ал. Търговски енциклопедичен речник, С., 1930, с. 454. На с. 458 от посочения труд е представена и примерна текуща лихвена сметка, водена по френския (ретроградния) метод.

²⁹ Хаджиев, Ал. Търговски енциклопедичен речник. С., 1930, с. 455 – 458, където подробно е разгледана техниката за смятане и нанасяне на лихвите при ретроградния метод, както и предимството му в сравнение с прогресивния (германския) и стълбовия (американския) методи.

не е уреден. В Русия е налице единство на частното право. Съдебната практика има голямо значение за изясняването на отношенията при ДТС (договор текущего счета, контокоррентный договор) и значителният брой на съдебните дела, свързани с контокорента, свидетелства, че този ненаименуван (неуреден от руското законодателство) договор има не малко икономическо значение (вж. напр. кас. реш. от 21.02.1907 г., № 18³⁰, в което е даден възгледът на съдебната практика за същността на ДТС). В руската доктрина³¹ ДТС се дефинира като съглашение между две лица взаимно да се кредитират по повод сделките, които сключват помежду си, за определен период от време. Теорията, която обяснява правната природа (същност) на ДТС чрез взаимното кредитиране, се застъпва и от германската търговско-правна наука³² и съдебна практика.

По мое мнение, дори само от определение на ДТС в ТЗ се вижда, че разделението между гражданското право и търговското право (дуализъмът на частното право) е необходимост, а не случайност³³. При всяко положение контокорентът е отражение на принципа на *jus mercatorum* за опростеност и рационалност на търговския оборот. Насрещните задължения, породени от взаимните отношения между контрахентите по ДТС, се трансформират в пера по текущата сметка, като никоя от страните не може да иска изпълнение, докато сметката не се приключи. На практика чрез контокорента се получава ефект на взаимно кредитиране, който според много автори е целта³⁴ на ДТС.

БИБЛИОГРАФИЯ

Владимиров, Ив. Търговско право, седмо преработено и допълнено изд., С., 2008. // **Vladimirov, Iv.** Targovskopravo, sedmo preraboteno i dopalнено izd., S., 2008.

Герджиков, О. Търговски сделки. Книга по част трета на Търговския закон, трето преработено и допълнено изд., С., 2008. // **Gerdzhikov, O.** Targovski sdelki. Kniga po chast treta na Targovskia zakon, treto preraboteno i dopalнено izd., S., 2008.

Герджиков, О. Търговски сделки, четвърто преработено и допълнено изд., С., 2015. // **Gerdzhikov, O.** Targovski sdelki, chetvarto preraboteno i dopalнено izd., S., 2015.

Голева, П. Търговско право, кн. II. Търговски сделки, четвърто преработено и допълнено изд. С., 2012. // **Goleva, P.** Targovsko pravo, kn. II. Targovski sdelki, chetvarto preraboteno i dopalнено izd. S., 2012.

Джидров, П. Коментар на Търговския закон, За търговските сделки, Т. IV, част I, фототипно изд. С., 1994. // **Dzhidrov, P.** Komentar na Targovskia zakon, Za trgovskite sdelki, T. IV, chast I, fototipno izd. S., 1994.

Иванов, Ал., Р. Илиева. Курс по търговски сделки и несъстоятелност, С., 2013. // **Ivanov, Al., R. Ilieva.** Kurs po trgovski sdelki i nesastoyatelnost, S., 2013.

Кацаров, К. Систематичен курс по българско търговско право, четвърто изд. С., 1990. // **Katsarov, K.** Sistematischen kurs po balgarsko trgovsko pravo, chetvarto izd. S., 1990.

Козак, К. Учебник по Търговско право (превод от немски – Цв. Пупешков). Т. I. С., 1920. // **Kozak, K.** Uchebnik po Targovsko pravo (prevod ot nemski – Tsv. Pupeshkov), T. I, S., 1920.

Корню, Ж. Юридически речник, осмо прераб. и допълн. изд. С., 2004. // **Kornyu, Zh.** Yuridicheski rechnik, osmo prerab. i dopalн. izd. S., 2004.

Павлова, М. Гражданско право. Обща част, второ изд., С., 2002. // **Pavlova, M.** Grazhdansko pravo. Obshta chast, vtoro izd., S., 2002.

Стефанов, Г. Търговско право. Обща част, трето допълнено и актуализирано изд. В. Търново, 2016. // **Stefanov, G.** Targovsko pravo. Obshta chast, treto dopalнено i aktualizirano izd. V. Tarnovo, 2016.

Стефанов, Г. Търговско право. Т. II. Отделни видове търговци. Отделни видове търговски сделки. Търговска несъстоятелност. В. Търново, 2005. // **Stefanov, G.** Targovsko pravo. T. II. Otdelni vidove targovtsi. Otdelni vidove trgovski sdelki. Targovska nesastoyatelnost. V. Tarnovo, 2005.

Такъв, Кр. Закон за задълженията и договорите, шесто актуализирано изд. С., 2008. // **Takov, Kr.** Zakon za zadalzheniyata i dogovorite, shesto aktualizirano izd. S., 2008.

Хаджиев, Ал. Търговски енциклопедичен речник. С., 1930. // **Hadzhiev, Al.** Targovski entsiklopedichen rechnik, S., 1930.

Цукев, Г. Съдебна практика. Книга IV, 1931, 1932 г. С., 1936. // **Tsukev, G.** Sadebna praktika. Kniga IV, 1931, 1932 g., S., 1936.

³⁰ Публ. в „Решения гражданскаго кассационнаго департамента Правительствующаго Сената 1907.“, С.-Петербург, 1907, с. 48 – 56.

³¹ **Шершеневич, Г. Ф.** Учебник торговаго права, седьмое изд., Москва, 1914, с. 243. **Цитович** Учебник торговаго права, с. 281 – 282.

³² **Endeman** Handbuch des deutschen Rechts. **Levy-Riesser** Lehre von Contocurrent.

³³ Обратното виждане се застъпва от **Такъв, Кр.** Закон за задълженията и договорите, шесто актуализирано изд., С., 2008, с. LXXXVII.

³⁴ Вж. авторите, посочени в бел. под линия № 31 и № 32.

Решения и определения на ВКС, граждански отделения за 1922 – 1923 г. С., 1923. // Reshenia i opredelenia na VKS, grazhdanski otdelenia za 1922 – 1923 g. S., 1923.

Решения и определения на ВКС, граждански отделения и общо събрание, Т. I. С., 1938. // Reshenia i opredelenia na VKS, grazhdanski otdelenia i obshto sabranie, T. I. S., 1938.

Решения гражданскаго кассационнаго департамента Правительствующаго Сената 1907. С.-Петербург, 1907. // Reshenia grazhdanskago kassatsionnago departamenta PravitelystvuyushtagoSenata 1907., S.-Peterburg, 1907.

Цитович. Учебник торговаго права. // **Tsitovich.** Uchebnik torgovago prava.

Шершеневич, Г. Ф. Учебник торговаго права, седьмое изд. Москва, 1914. // **Shershenevich, G. F.** Uchebnik torgovago prava, sedymoe izd. Moskva, 1914.

Cosack, K. Lehrbuch des Handelsrechts, 6. Auflage, Stuttgart, Verlag von Ferdinand Enke, 1903.

Cosack, K. Lehrbuch des Handelsrechts, 7. Auflage, Stuttgart / Bonn, 1910.

Endemann Handbuch des deutschen Rechts.

Fleischer, H. Handelsgesetzbuch mit Einführungs, 57. Auflage, München, 2015.

Levy-Riesser Lehre von Contocurrent.

Schuster, A. The German Commercial Code, London, 1911.